1 תורה ספר בראשית פרק טו - פרשת לך לך

(ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃
(ח) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי א-לקיםבַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּהּ׃
(ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל׃
(י) וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ בִּתְרוֹ לִקְרַאת רֵעֵהוּ וְאֶת הַצִּפֹּר לֹא בָתָר׃
(יא) וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם׃
(יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃
(יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃
(יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃
(טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃
(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה׃
(יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃
(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת׃

2 חי' מרן רי"ז הלוי

3 הגדה מבית לוי

4 רש"י על בראשית פרק טו פסוק טו

(טו) ואתה תבוא – ולמ תלמה כל מלה:

5 רמב"ן על בראשית פרק טו פסוק טו

(טו) ואתה תבא אל אבותיך בשלום ולא תראה כל אלה, לשון רש"י ואינו נכון כפי פירושו שאמר (בפסוק יג) "כי גר יהיה זרעך" משיהיה לך זרע, ומשנולד יצחק נאמר בו ויגר אברהם בארץ פלשתים (להלן כא לד), ויגר יצחק בגרר, אם כן גם הוא בכלל הגזירה אבל טעמו ואתה תבא אל אבותיך בשלום, שלא יגיעך שום עונש דבר מאתי אף על פי שאני גוזר על בניך עונשים בעבדות וענוי׃

6 גור אריה על בראשית - פרק טו פסוק טו

[יח] ולא תראה כל אלה. דאם לא כן מאי ענין "ואתה תבא אל אבותיך" לכאן, אלא רוצה לומר שלא תראה כל אלה. ואינו רוצה לומר 'כל אלה' אף הגירות, דהא הגירות היה גם כן על אברהם, דכתיב (להלן כא, לד) "ויגר אברהם" (קושית הרמב"ן), אלא 'ולא תראה כל אלה' קאי על "ועבדום ועינו אותם", דלא היה על אברהם (כ"ה ברא"ס). ועוד שלא היה ענין הגירות על אברהם, אף על גב דכתיב "ויגר אברהם" - לא היה לו ענין הגר, שהוא שפל ומדוכא, והוא היה "נשיא אלהים" (להלן כג, ו), והושוו כל העולם להמליכו (רש"י לעיל יד, יז), ופירוש 'ולא תראה כל אלה', שלא תראה גירות של שפלות, ולפיכך כתיב (פסוק יג) "כי גר יהיה זרעך", אבל באברהם לא היה בו ענין גירות׃

7 ספר גבורות השם - פרק ט

ומפני כך יבאו כל הדברים בסדר מאוד, כי אצל אברהם לא נזכר שום גירות, רק מיצחק ואילך, וכאשר היו ע' נפש אז ירדו מצרימה, לטעם אשר נתבאר בסמוך.

8 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף לא/ב

וכתיב ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שמא חס ושלום

ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר לו לאו אמר לפניו רבונו של עולם במה אדע אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו' אמר לפניו רבונו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם׃

9 ספר פרשת דרכים - דרוש שלישי

ועל פי דרך זה יובן מה שחזר אברהם ואמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה, ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת וגו'. והנה הסכמת כל המפרשים ז"ל דח"ו אברהם לא בקש אות מאת ה' אלא ששאל ממנו באיזה זכות יתקיים לו בשורת הארץ, והכי איתא במדרש פמ"ד סימן (יז) [יד] וז"ל, ויאמר ה' אלהים במה אדע, ר"ח בר חנינא אמר לא כקורא תגר, אלא אמר לו באיזה זכות, וכן פרש"י ז"ל. אלא שאני תמיה בזה שהרי מתחלה כשצוהו ואמר לו לך לך מארצך, אמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, ואחרי כן כשנפרד לוט מעמו נראה אליו ה' וא"ל כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, ולא שאל מאת ה' בשתי הבטחות הללו באיזה זכות יתקיימו בידו, וא"כ מה ראה עכשיו לשאול באיזה זכות תתקיים בידו׃

10 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז/ב

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר ויאמר אדני (אלהים) במה אדע כי אירשנה אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנאמר ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון׃

11 תוספות על ברכות דף ז/ב

לא היה אדם שקראו אדון. וא"ת והא כתיב ברוך ה' אלהי שם (בראשית ט) וי"ל דהתם אינו באל"ף דל"ת שהוא לשון אדנות. וא"ת אמאי לא מייתי קרא אדני (אלהים) מה תתן לי (שם טו) שהוא כתוב קודם. וי"ל שהפרשיות לא נאמרו כסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה הפסוק דבין הבתרים היה קודם לכן. וכן צ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן שבעים שנה בברית בין הבתרים. ואחר הדברים האלה (שם) נאמר אחר מלחמת המלכים כדפירש רש"י בפירוש חומש ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים שהרי כל הימים של סדום נ"ב שנים כדאמרי' בפ"ק דשבת (דף י׃) צא מהם י"ב שנים שעבדו את כדרלעומר וי"ג שנים של מרידה ונשאר מישובה כ"ו שנים שהיתה בשלוה ובהפיכתה היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי היתה ההפיכה שנה אחת קודם שנולד יצחק צא מהם ששה ועשרים שנה למפרע של שלוה נמצא שבן ע"ג שנה היה במלחמת המלכים. אם כן היתה פרשת בין הבתרים קודם לפרשת אחר הדברים שלש שנים ואותה פרשה מסיימת ויחשבה לו צדקה ולכך הביא אותו פסוק דבמה אדע שהוא מוקדם. ומזה מיישב רשב"ם דבמקום אחד משמע שהיה לילה דכתיב וספור הככבי' (בראשי' טו) ובתר הכי כתי' ויהי השמש לבוא משמע שהוא יום. אלא ודאי ש"מ דשני פרשיות הם ולאו בבת אחת נאמרו ואין מוקדם ומאוחר בתורה׃?

12 צל"ח על ברכות דף ז/ב

עד שבא אברהם אבינו וקראו אדון שנאמר ויאמר אדני אלקים במה אדע וגו'. עיין בעין יעקב מה שכתב בשם הרשב"א, ועיין [מהרש"א] בחי' אגדות, ושורש דבריהם, שעד אברהם אבינו היו אומרים שעזב ה' את הארץ ומסר הממשלה למערכות השמים והכל תלוי במזל, ובזה לא היו חושבים את הקב"ה לאדון בעולם, ואברהם הודיע כי הכל הוא בהשגחת הבורא והוא אדון על כל המעשים, ואנחנו כל באי העולם עבדים הם, והכל לפי הזכות והחוב, ככל מה שמפורש בתורה. והנה בפרשת מה תתן לי ואנכי הולך ערירי [בראשית ט"ו, ב'] והקב"ה השיב לו מאשר יצא ממעיו הוא יירשנו, אין בזה כל כך תשובת האפיקורסים, כי גם הכופרים בהשגחה ואומרים שמסר עולמו ביד מערכת הכוכבים והמזלות, אעפ"כ אינם מכחישים שהקב"ה יודע כל העתידות, אלא שסוברים שאינו משנה דבר ממה שהוא על פי המזלות, ויודע כל מה שיהיה על פי מערכת השמים בכל זמן עד סוף כל הדורות, ואברהם אבינו אמר מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, והודיעו הקב"ה כי עתיד הוא להוליד, אבל אין מזה ראיה שהוא שידוד

המערכות, רק הם מפרשים שהודיעו שכך מערכת מזלו שיוליד לעת זקנותו. ומה שנאמר בתחלת הפרשה שכרך הרבה מאד, הם יכולים לפרש שעל שכרו בעולם הבא הבטיחו, שאף שהם אומרים שעולם הזה נמסר ביד מערכת השמים, אעפ"כ הם מודים בגמול ועונש לאחר מיתה, והגן עדן והגיהנם לא נמסר ביד מערכת השמים, והקב"ה אדון הנשמות לענשם ולשלם להם שכר טוב לעולם הבא, אבל אינו אדון העולם הזה. ולהוציא ממחשבה הרעה הזאת תקנו בברכת המחזיר נשמות לומר, רבון כל המעשים אדון כל הנשמות. ואמנם בפסוק במה אדע כי אירשנה שפירושו באיזה זכות כמו שפרש"י בחומש [בראשית ט"ו ח'], בזה הורה אברהם אבינו כי הכל תלוי בזכות וחובה, ירושת הארץ וכל כיוצא בעניני טובה ורעה בעלמא הדין, והקב"ה משגיח בהשגחה פרטית לשלם לכל אחד כגמול ידו, בזה הורה כי הוא אדון העולם הזה ג"כ. ולכן הביא פסוק זה ולא הביא הפסוק המוקדם, ומתורץ קושית התוס' בד"ה לא היה אדם.

13 משך חכמה על בראשית פרק טו פסוק יז

(יז) השמש באה - הנה דע כי עד אברהם לא נקרא שמש רק המאור הגדול רק משבא אברהם בארץ ארם בחרן ולמד כי השמש מוכרח מהיוצר שתמיד עולה במזרח ושוקע במערב והוא רק שמש לשרת פני קונו קראהו בלשון ארמי שמש מלשון ישמשוני' דניאל (ז, י'). והוא מצוי בתרגום ובמשנה שמש ואינו בלשון עברית רק שירות משרת לכן קרא להחמה שמש ופשוט.

14 משך חכמה על בראשית פרק טו פסוק טו

(טו) תקבר בשיבה טובה - שיעשה תשובה ישמעאל בימיו, (בראשית רבה ל-ד) הנה מעשה אבות סימן לבנים (ע' סוטה לד וב"ר ע' ו) הוא רמז שבני ישמעאל באחרית הימים יתקרבו להאמת ויאמינו בד' אחד (רמב"ן פ' בראשית ב ס"פ ג) ויבדלו מהעו"ג כמוש"כ רבינו (בתשובה ע' הוצאת פריימן סימן שסד) וזה שביקש יצחק (מגלה ו סע"א) על עשו יוחן רשע (ישעיה כו,י) שגם הוא יתרחק מעו"ג באחרית הימים והי' התשובה בארץ נכוחות כו' לכן בל יראה גאות ד' ויהי' עובד עו"ג עד ביום ההוא יהי' ד' אחד כו'.

15 ספר גבורות השם - פרק ח

ונראה כי פירוש במה אדע כי אירשנה, כלומר שתהיה הארץ לי לירושה לאחוזת עולם, ולא שהיה מסופק שמא יגלו ממנה דאף אם יגלו ממנה הארץ ירושה להם, דקיימא לן (יבמות פ"ב ע"ב) ירושה ראשונה ושנייה יש להם וירושה שלישית אין להם, רק היה ירא שמא יעבור זרעו חס ושלום מן העולם לגמרי ואז תתבטל הירושה לגמרי, ולפיכך השיב לו בזכות הקרבנות. וביאור ענין זה כאשר תעמיק ותבין התשובה אשר השיב לו הקדוש ברוך הוא לאברהם, כי ישראל יש להם מעלה מיוחדת, כי ישראל מעלתם שהם נבדלים מן הפחיתות לגמרי, והחטא שמקבלים אין זה רק מקרה ודבר שהוא מקרה בלבד אפשר הסתלקות. ולפיכך אין ראוי להעביר ישראל בשביל החטא כיון שבעצם הם טהורים ואין החטא להם בעצם והוא דבר מקרה ואין דבר שהוא במקרה מבטל עצם ישראל. והדבר הזה יתבאר לך באריכות עוד בספר הזה בסופו (פרק ס"ב) ובספר הנצח בעז"ה. אבל בני אדם שפחיתות להם בעצם, כאשר הם מוסיפים פחיתות מן החטא, אין הפחיתות הזה מקרה שקבל העצם, שהרי פחיתות יש להם בעצם, ואין זה רק הוספה על הפחיתות שיש להם בעצם כשגובר החטא מעבירה. ולפיכך אמר בשביל הכפרות שיש כפרה לישראל על חטאם, ודבר זה הוא לישראל בפרט לא לשום אומה. ובשביל כך יתקיימו ואין העברה להם מן העולם כמו שיש לאומות, שאם היה החטא לישראל בעצם לא היה כפרה להם על ידי קרבן, אך בשביל שהחטא בישראל ענין מקרה כמו שהתבאר, לכך יש להם קרבנות. ובזמן שאין בית המקדש קיים סדר הקרבנות הסרת החטא. והוא דבר נפלא איך סדר הקרבנות עומד במקום הקרבן, כי אין קרבן זולת הקירוב והדבוק בו יתברך, לצאת מן החטא לשוב אליו יתברך, וזהו לשון קרבן התקרבות אל השם יתברך על ידי הקרבן. והנה סדר הקרבנות שהוא ד"ת שמסדר בד"ת ענין הקרבנות הוא הדבוק בעצמו, כי אין דבר חבור ודבוק יותר כמו התורה שהוא דבוק וחבור האדם אל בוראו. ודוקא סדר הקרבנות במה שהקרבן בעצמו הוא התדבקות אל השם יתברך, והנה עומד סדר הקרבנות במקום הקרבן עצמו כאשר תדע ותבין. ואם באנו לפרש דבר זה היה ארוך מאוד, כלל הדבר כי תבא השאלה והתשובה על נכון בענין זה, והוא דעת רבותינו ז"ל במסכת מגילה בפרק בני העיר:

16 ספר אור זרוע לצדיק - אות א

א) ענין גלות מצרים הוא הכנה למתן תורה כמו שאמרו (שמות רבה א', א' וברכות ה'.) שלוש מתנות טובות וכו' על ידי יסורין. פירוש, מתנה הוא מה שאינו מצד החיוב והגמול. והיינו שלא על ידי אתערותא דלתתא כלל, וכמו שאמרו ז"ל (שוחר טוב ט"ו) על פסוק (דברים ד', ל"ד) גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה וכו'. ולכך נקראת התורה מתנה בכל מקום בלא שום השתדלות רק מורשה קהלת יעקב ודרשו חז"ל (שמות רבה ל"ג, ז') מאורסה דשייכת לבני ישראל דוקא וכמו שאמרו חז"ל (תנחומא תשא ח') דכל הציווים לישראל דבר אל בני ישראל וכו'.

...

וההכנה לזה יסורי מצרים והם התחילו מלידת יצחק וכמו שאמרו ז"ל (תנחומא שמות ד'). כי יצחק הוא הראשון הנולד מלידה מבטן קדוש מרחם. מה שאין כן אברהם אחר כך הכיר בוראו ולכך נקרא אב המון גוים. ואמרו חז"ל (חגיגה ג'.) שהיה תחילה לגרים...ולכך מיצחק הוא התחלת תורה, כמו ששמעתי כמה פעמים על דיוק לשון חכמים בכמה מקומות משה מפי הגבורה (עירובין נ"ד ע"ב), וכן איתא בזוהר (ח"א רמ"ג.) אורייתא מסיטרא דגבורה שהוא מדריגת יצחק כנודע. שהתורה היא המיחדת בני ישראל ביחוד שהם קדושים מרחם. ואמרו ז"ל (סנהדרין מ"ד.) אף על פי שחטא ישראל הוא מה שאין כן באומות העולם. ולפי שנולד מאברהם שהוא היה טהור מטמא כמו שאמרו ז"ל (במדבר רבה י"ט, א') ולמראית העין לא היה קדוש מרחם לכך מצידו נמשך גלות מצרים:

ונודע שגלות מצרים נגד אברהם והוא נתבשר בו ידוע תדע וגו' ואמרו ז"ל (ויקרא רבה י"א, ה') בשביל שאמר במה אדע וגו'. ושאלת במה אדע פירשו בתענית (כ"ז ע"ב) דרצה לומר שמא יחטאו בניו. ורצה להגיע למדריגה זו להיות קדושים מבטן ואף על פי שחטא ישראל ולא יסור תומתו הימנו באמת וזהו במה אדע וגו'. על זה אמר לו ידוע תדע וכו' שגלות מצרים יהיה הכנה לזה לשיהיו אומה שלימה מיוחדת לה' יתברך. ובשביל שאמר במה אדע שזהו נמשך מצד שהוא היה טהור מטמא ולא היה במדריגה זו עד יצחק ולכך באה שאלה זו לו מצידו וכן תשובה זו לו מצידו. ואמרו ז"ל (ברכות ז'.) לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון עד אברהם ויעוין שם בתוספות דהיינו בהך דבמה אדע. והיינו לפי שאז נתעורר על השגה זו של קדושת ישראל בתולדה. ומצד השגה זו הוא שם האדנות להקב"ה כי תואר מלך ואדון הוא שם המצטרף, שאין מלך בלא עם ואין אדון בלא עבדים. ומצד תואר האדנות הוא הכנסיה הקדושה הזאת כי מצד האדנות נמשך היראה כמו שנאמר (מלאכי א', ו') אם אדונים אני איה מוראי. וזהו מדריגת יצחק כנודע ומצידו הוא התולדה הישראלית כנ"ל. [ומצד היראה הוא הראיה הקדושה כמו שכתבתי במקום אחר על מאמרם בשבת (פ"ט ע"ב) ומחוי להו יצחק הקב"ה בעינייהו:

והחל בירור זה מלידת יצחק ארבע מאות שנה עד יציאת מצרים שאז ראתה שפחה על הים וכו' כמו שאמרו ז"ל (זוהר ח"ב ס"ד ע"ב) שנשלם הראיה בשלימות]. ולכך מיד שנימול שהוא ההוראה על בשר קודש כנ"ל היפך בשר חמורים נתבשר בלידת יצחק שהוא הבשר קודש ביחוד.

17 ספר ליקוטי מאמרים - אות י

לכך אברהם אבינו אמר במה אדע כי אירשנה ואמרו ז"ל (מגילה ל"א ע"ב) שמא בני חוטאים ואתה וכו' [וזכר דור המבול ודור הפלגה הם שני דורות דגלות מצרים וגלות בבל ששניהם נגד אברהם, מצרים ידוע ומפורש בתורה וארבע מלכויות גם כן ידוע שהם נגד ארבעה רגלי המרכבה וכמו שנתבאר במקום אחר, ואלה הדורות דבני ישראל הן עצמן גלגולי אותן שני דורות, דור המבול זכו לקבלת התורה שהיה ראוי להיות בדור המבול כמו שמובא בזוהר (ח"ג רט"ז ע"ב), ודור הפלגה גלו למקומן לארץ שנער ושם קיבלו תורה שנית קיימו מה שקיבלו כבר וזכו לתורה שבעל פה עיין לעיל (אות ח')] והיינו שלא היה בטוח על האזרחיות והירושה שאין לה הפסק כי החשיב עצמו לגר שרק אם יהיו לי לעם וגו', ולכך נענש אז ידוע תדע וגו' כי גר יהיה וגו' מאחר שאין לו בטוחות זה בה' יתברך הרי על כרחך דצריך עדיין בירורין על דבר זה:

וזהו גלות מצרים שנאמר בו (שמות כ"ג, ט') וידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים, ובסבא דמשפטים (ח"ב צ"ט.) שבזה גילה סוד נפש הגר עיין שם, ואמר כי גרים וגו' דבאמת היו אז כמו גרים רק אחר מתן תורה איגלאי מילתא למפרע דהיו באמת למפרע אזרחים וישראלים מלידה מבטן מהאבות ושאינם גרים כלל, רק מקודם בארץ מצרים היו גרים ממש בסוד נפש הגר [ובזה יתורץ סתירות שונות שיש בדברי חז"ל אם ישראל קודם מתן תורה היה להם דין ישראל או דין בן נח ועיין ספר פרשת דרכים (דרך האיתרים דרוש א') ואין כאן מקומו] שכפי השתדלותם כך והייתי לכם:

והתחיל מלידת יצחק שהוא הראשון שנולד משורש טוב מלידה מבטן ישראל ונימול לשמונה ממנו התחיל

הבירורים לברר השם ישראל ואזרחיות שלהם ושאינם גרים באמת, והזמן הקצוב לזה בחכמת ה' יתברך ארבע מאות שנה שמספר זה הוא הראוי לבירור קנין דבר שיהיה נחלה, וכמו שנאמר מספר זה גם כן בקנין מערת המכפלה ארבע מאות שקל ואמרו ז"ל (בראשית רבה נ"ח, ח') כמה קולמסין משתברין לברר מקחו של צדיק וכו', פירוש כי ענין ארץ ישראל שמיוחדת לנחלה לישראל כמו שישראל נחלת ה' יתברך והכל אחד, כי כל דבר בעולם ושנה ונפש כמו שכתב בספר יצירה (פרק ג') ונגד קדושת הנפשות דבני ישראל הוא קדושת המקום דארץ:

ולכן אמרו ז"ל (סנהדרין צ'.) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא מקרא דלעולם ירשו ארץ כי חלק לעולם הבא הוא מצד שורשם נחלת ה' יתברך על ידי זה הוא ירושת הארץ להיות הארץ נחלתם גם כן בירושה שאין לה הפסק רק לעולם, ולכך אין לך וכו' שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל (עיין תוספות בבא בתרא מ"ד ע"ב), רק כהנים ולוים לא נטלו חלק בארץ זהו מצד מעלה ויתרון כמו שנאמר כי ה' חלקם ונחלתם (במדבר י"ח, כ'), ובני ישראל הם נחלת ה' יתברך וחלקו וכמו שנאמר (דברים ל"ב, ט') כי חלק ה' עמו וגו' נחלתו ונחלתם וחלקם הוא ארץ ישראל מה שאין כן הכהנים נחלתם שאין לה הפסק וחלקם הוא ה' יתברך שאין הפסק לנחלה זו מזרעם, וזה למעלה מנחלת הארץ דזה הבדל דמשה ויהושע פני חמה בעלה דמטרוניתא ופני לבנה, ומשה רבינו ע"ה ודור המדבר לא נחלו לארץ כי הם דור דעה ומקבלי התורה דוגמת כהנים ולוים שהם נקראים בלשון הכתוב בכל מקום השופטים מישראל כמו שנאמר (שם י"ז, ט') ובאת אל הכהנים וגו' ואל השופט וגו':

18 ספר פרי צדיק מאמר קדושת שבת - מאמר ז

אבל בחטא אדם הראשון נאמר בזעת אפיך תאכל לחם, שקיפח פרנסתו והוצרך לעמל ויגיעה רבה. וכן במזון הנפש בתורה שבעל פה צריך עמל ויגיעה כנזכר לעיל שהוצרכו לזה אחר החטא. וידוע מה שאמר ברעיא מהימנא (חלק ג' קנ"ג ע"א) כל עבודת מצרים בחומר דא קל וחומר ובלבינים ליבון הלכתא. כי יגיעת תורה שבעל פה עבודה כבידה לנפש דוגמת שעבוד מצרים לגוף. וטובי לדזכי והוי דרופתקי דאורייתא. והם זכו לזה על ידי עבדות ועינוי מצרים דג' מתנות כו' על ידי יסורין. ומתן תורה על ידי יסורי מצרים וקושי השעבוד שהתחיל משנולדה מרים שממנה יצא דוד המלך ע"ה שורש תורה שבעל פה (וממנו המשיח שהוא יגלה כל אור הגנוז לכל הלבבות דבני ישראל שלא יצטרכו עוד לשום יגיעה, כי עין בעין יראו וגו', כי יזכו אז על ידו להעולם שכולו שבת ומנוחה שהיא הנייחא שאחר היגיעה דו' אלפי שני עולם הזה בתורה ועבודה) הכנה להתגלות האור דתורה שבעל פה שישיגו בחכמתם ויגיעתם. והם פ"ו שנה בגימטריא אלהים. ששם זה הוא שורש לתורה שבעל פה וחכמי ישראל. ואלהים נצב בעדת אל. ועדה הם הסנהדרין חכמי ישראל. ועל מחלוקת חכמי ישראל אמרו אלו ואלו דברי אלהים חיים. שמשם זה הוא לשון רבים, כי הוא בעל הכחות כולם כמו שאיתא באורח חיים סימן ה'. מזה נמשך חלוקת הדיעות שכולם אמת ודברי אלקים חיים שכל אחד ואחד היה אומר דעתו כפי כח חכמתו והשגתו שמצד שורש נפשו כידוע. ודברות ראשונות שנאמרו בפומבי לכל ישראל ומסתמא לא היו כולם שוים בהשגתם דבוריו יתברך וכמו שאמרו ז"ל אפילו בדיבוריו של משה רבינו ע"ה. לאנשים כפי כחן ולנשים כו' וכן כל אחד ואחד כפי מדריגתו וכח השגתו. מתחיל וידבר אלהים את וגו', וכן בסופה ויאמרו וגו', ואל ידבר עמנו אלהים וגו', ויאמר וגו', בא האלהים וגו', ויעמוד וגו', אשר שם האלהים. הכל בשם אלהים. לפי שהיה ההתגלות לכללות הנפשות דכנסת ישראל. שמספר ס' ריבוא שהיו בדור המדבר הם כלל שרשי הנפשות שמהם התפשטות פרטי הנפשות שבכל הדורות כולם שמצאצאיהם. ואז כל אחד קיבל חלקו בפרט בתורה שבעל פה שכל מה שתלמוד ותיק עתיד לחדש הכל קבלו מסיני ואז היה התגלות גמור מאור הגנוז השייך לכל אחד ואחד בפרט. מה שקבל מפי השם יתברך עצמו דמפיו דעת ותבונה בנשיקות פיהו שהוא הדביקות רוחא ברוחא. דעל כן בכל דבור יצאה נפשם בנשיקה. וחזר על ידי טל של תחית המתים הוא טל תורה המחיה:

19 תוספות על קידושין דף כב/ב

מה נשתנה אזן. יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה) ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כך:

20 פרוש הגר"א ז"ל על ספר יצירה - פרק א משנה ח

ועד"ז נכרת ברית. אומר לך מהו ענין ברית והוא אדם שיש לו אוהב כנפשו ורוצה שלא יפרוש ממנו אבל א"א להיות אצלו נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו והן נקשרים ע"י הדבר ההוא אע"פ שנוטל ממנו את הדבר מ"מ כל

מחשבתו שם הוא, ולשון ברית הוא הבטחה שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו, וזהו ענין לשון כריתה שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו, וכן הוא הקשת שהוא דבר מאצלו יתברך, ונשתבשו בו כל הפילוסופים והמפרשים הנמשכים אחריהם לפי שהוא דבר למעלה מן השכל, וכן היא התורה והמילה הן דברים אמצעים בין הבורא יתּ' ובין ישראל, וכל זה לפי שאין יכולת להשיגו בעצמו יתּ'. וכן היו צריכין ישראל במשכן ומקדש לאמצעים כמו ארון וכרובים ונקרא ארון הברית הכל לפי שא"א להשיגו רק ע"י אמצעים. ולכן אמרו עד"ז נכרת ברית [בליקוטיו ז"ל כ"י ממש. שלכך נאמר כו' ועד"ז כו', ברית כמו ברית מלח שהוא דבר קיים, כן טפסין שריקין פתחין וסגרין, וז"ש ברית כרתי לעיני]:

אבל אפשר לו לא הלך
שהרי כשהלך לא היה יודע שיבוא לו
קרי בלילה, ואפילו הכי אסור, שהרי
יכול לבוא לידי כך בשעת הלכה, שהרי
אפשר שיבוא לו קרי בלילה, ואפילו
הכי אסור, שהרי יכול לבוא לידי כך
בשעת הלכה, שהרי אפשר

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו יג-יד)

מבית לוי

שניהם היו שוין מתחלה, ורק אח"כ ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ולא להיות גרים, ויעקב ובניו ירדו מצרים, כי רק הם נבחרו לקיים הברית, ורק בהם נתקיים כי גר יהי' זרעך וגו'). ולפי"ז נראה דזהו יסוד הך פרשתא דויקרא יצחק אל יעקב וגו', כי אז באותה שעה נבחר יעקב להיות זרע אברהם, ומשו"ה צוה עליו עכשיו לא תקח אשה מבנות כנען. וזהו דמסיים ג"כ אח"כ והיית לקהל עמים ומתרגם בת"א ותהא לכנשת שבטין, דממנו יצאו השבטים ויתן לך את ברכת אברהם וגו', כי הוא הוא זרע אברהם שנאמר עליו כי ביצחק יקרא לך זרע לגבי כל הדברים.

ובזה מבוארים היטב גם הכתובים שאח"כ דוירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען, דמבואר מה דהברכות והציווי תרוויהו חדא מילתא נינהו ותלויים זב"ז, והיינו כנ"ל דשניהם תלויים בזה שנבחר עתה להיות זרע אברהם, והיינו דכתיב ושלח אתו פדנה ארם וגו' בברכו אתו וכמש"נ. (הגרי"ז, עה"ת)

ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים. הוא פסוק ביהושע (כד, ד), וצ"ב לאיזה צורך מוזכרת ירושת עשו. והנראה, דהנה בנדרים (דף לא.) שנינו שהנודר הנאה

מזרע אברהם אסור בישראל ומותר באומות העולם, והרמב"ם בפיה"מ כתב שזרע אברהם בתורה מובנו זרע יעקב בלבד, לפי שנאמר (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", וזה לא נתקיים אלא בזרע יעקב, ונמצא שהברית של "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" (שם פסוק יח) תלוי בהגירות "בארץ לא להם", ולפיכך נאמר "אלה אלופי אדום למושבותם בארץ אחוזתם הוא עשו אבי אדום., וישב יעקב בארץ מגורי אביו" (סוף פרשת וישלח וריש פרשת וישב) כלומר עשו ישב בארץ אחוזתו ויעקב הוא שקיים הגירות, וכ"ה ברמב"ן ר"פ וישב, וכן שם כ"ה ט"ז כתיב אלה הם בני ישמעאל ואלה שמותם בחצריהם ובטירותם וגו' ובא לומר דבני ישמעאל לא סבלו גרות ושעבוד אלא היו בחצריהם ובטירותם. ואף כאן "ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו", שאנן ושוקט הוא ובגולה לא הלך, "ויעקב ובניו ירדו מצרים" הם שקיימו כי גר יהיה זרעך" והם בלבד בכלל "לזרעך נתתי את הארץ הזאת". (הגרי"ז, עה"ת פ' בראשית וסטנסיל עה"ת ספר יהושע).

ברוך שומר הבטחתו לישראל כו' שהקב"ה חשב את הקץ וכו'. כתיב בשמות (יב, מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, ויעו"ש בפירש"י ורמב"ן